

Elbek

Qatag'onlik davri o'zbek adabiyotining ko'zga ko'ringan vakillaridan biri Elbek - Mashriq Yusupovdir. U 1898 yilda Toshkent viloyati Bo'stonliq tumanining Xumson qishlog'da tavallud topgan. «Men - deydi shoir, o'z tarjimai holida, - 1905 yilda eski qishloq maktabiga kirib o'qidim. Bu maktabda to'rt yil o'qib, o'quv yozuvni o'rgandim...

1910-1911 yillarda juda qiynaldik va shning natijasida boshqa aka-ukalarim kabi men ham uyni tashlashga majbur bo'ldim». Nihoyat, o'sha 1911 yili u Toshkentga kelib bir boyga qarol bo'lib yollanadi. Ayni paytda Toshkentning Eski shahar mavzeidagi Devonbegi mahallasidagi «Hokiy» maktabida o'qishni davom ettiradi. 1914 yilga kelib, Shayxovandtohur mahallasidagi «Namuna» nomli maktabga kiradi

Bir vaqtda bosmaxonalarda ishlaydi ro'znomalar sotish bilan kun ko'radi. Oktyabr to'ntarishidan so'ng (1919) sakkiz oylik muallimlik kursini bitirib, o'qituvchilik qiladi, til-imlo muammolari bilan shug'ullanadi. 1921 yildan boshlab Turkiston xalqi maorifi komissarligi qoshidagi ilmiy muassasalarda faoliyat ko'rsatadi. O'sha davrda nashr etiladigan «Maorif va o'qitguvchi», «Inqilob», «Bilim o'chog'i» kabi oynomalar bilan hamkorlik, tahrir xay'atida faoliyat ko'rsatadi.

Uningijodining boshlanishi Oktyabr to'ntarishi yillariga to'g'ri keladi. Shoirning dastlabki she'rlari «El bayrog'i», «Turon», «Turk so'zi», «Ulug' Turkiston!» kabi ro'znomalarda bosilib chiqadi. 1922 yilga kelibuning «Bir so'roq», «O'ksizning o'limi», «Qarg'a», «Bibixonim madrasasi», «Turkiston» kabi she'rlari «O'zbek yosh shoirlari» degan to'plamga kiritiladi. Shuni qayd etish kerakki, hali bu she'rlarda shoir maqsadi mavhum edi. Shoirning 1921 yilda chop etilgan «Armug'on» to'plamida esa asosanuning masallari o'rin olgan edi. Undagi «Qaysi biri bo'ri» nomli masalida ham xuddi shunday mavhumlik mavjud bo'lib, unda olg'ir odamning bo'ridan ham vahshiyiligini ko'rsatadi.

Ammo, adibning «Kuchsizlar dunyosi» masali niyat, maqsad yorqin ko'zga tashlanishi bilan farqlanib turadi. Unda endi azob chekkan yosh qonxo'rlardan o'ch olish uchun kurashga kirishadi. Shunday qilib, shoir bosqichma-bosqich mahorat sari ko'tarila boradi. Ayniqsa, uning«Mening hikoyham» nomli she'rida muallifning o'zi buni qayd etadi. «She'r yozish menga ermak ish emas» deb biladi. «Men hali bitta ham she'r aytmadim, faqat she'r yo'lidan qaytmadim» degan xulosani beradi:

Shoirlikdan maqsad, so'z ko'chirishmas
She'rda ham maqsad o'y o'chirishmas,
Shoirlik - ma'noni tyuza bilishdir,
Mazmunni rassomdek chiza bilishdir.

Elbekning keyinchalik yaratgan «Mehnat kuylari», «G'unchalar», «Chirchiq bo'ylarida» (1935), «Ashulalar to'plami», «Bolalar qo'shigi», «She'rlar to'plami» (1936) kabi kitoblaridagi she'rlarida shoir dunyoqarashidagi, badiiy mahoratidagi takomil manaman deb turardi. Ayniqsa, shoirning «Lena qurbonlari», «Ozodlik qurbonlariga», «Proletar marshi» hamda «Sezgilar» to'plamiga kirgan bir qator she'rlar o'zining da'vatkorligi bilan ajralib turardi. Elbek bir qator she'riy to'plamlar yaratibgina qolmay, o'nlab dostonlar ham ijod etgan. Uning«Go'zal qiz» (1927), «Bizniki» va «Paxta» (1929), «O'tmishim» (1929), «Chirchiq» (1929), «Batrak kolxozi» (1930), «Tozagul» (1934), «O'zbekiston» (1934), «Bog'bon» (1935), «Etik» (1935), «Mergan» (1935) asarlari shular jumlasidandir. Elbek - bolalar shoiri sifatida ham ancha barakali ijod qildi.

Uning «Armug'on» to'plamidagi bir qator she'rlari qatori «G'unchalar», «Chirchiq bo'ylarida» hamda «Kambag'al yigit va pardasturxon», «Omonat», «Erksiz polchi», «Ona», «Bolalar qo'shigi» kabi bir qator she'rlar, dostonlar, ballada va ertaklari fikrimizning dalili edi. Ayni chog'da adib «Yozuv yo'llari», «O'rnak», «Boshlang'ich maktab ona tili», «Go'zal yozgichlar» (1924) kabi bir qator darslik va qo'llanmalar muallifi sifatida ham ma'lumdir.

Elbek o'zining o'nlab she'rlari, masal, doston, tarjimalari qatorida hikoyanavis sifatida ham adabiyotimiz tarixida iz qoldirgan. Uning «Dadamat» (1936) to'plamga kirgan «Chirchiq», «Men kim bo'lhaman», «Ana», «Anorgul», «Qahhorxo'ja», «Dadamat» kabi hikoyalari adibning shoirgina emas, nosir bo'lganligidan ham dalolat berdi. Elbek bor-yo'g'i qirq yil yashadi. U ham 1938 yilda Qodiriy, Cho'lpon, Fitrat, Otajon Hoshim, Qayum Rhamazon, G'ozil Olim kabi qatag'onlik qurboni sifatida qatl qilingan. Ammo u yozgapidek, adabiyotimiz bo'stoniga turfa gul ekib ketdi.

Buning asarlari edi. Ha: Bu mening qo'limla yaratilgan gul, Qanday qila oliy, mening sovg'ham shul.